

<https://doi.org/10.36818/2071-4653-2023-4-3>

УДК 338.486:911.6(477.87)

JEL P25, Q01, Q26, R11

В. Р. Ковалишин

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри
спортивного туризму Львівського державного університету

фізичної культури ім. Івана Боберського, м. Львів

e-mail: v_kovalyshyn@yahoo.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7808-3200>

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ: ПРИКЛАД ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Розглянуто питання забезпечення сталого розвитку туризму в Закарпатській області, яка належить до найбільш привабливих туристичних регіонів в Україні. Сфера туризму в області ще активніше почала розвиватися під час пандемії COVID-19 і в умовах воєнного стану через обмеження можливостей туристичних подорожей за кордон і тимчасову втрату доступу до інших традиційних туристичних напрямків в Україні. Водночас зростання ринку туристичних послуг у Закарпатті та збільшення кількості туристів, окрім суттєвих вигід, має негативні впливи та несе певні загрози сталому розвитку регіону. Ці негативні впливи та потенційні загрози треба враховувати в регіональній стратегії розвитку туризму, а сама туристична галузь має розвиватися на принципах і підходах забезпечення сталого розвитку регіону. Проаналізовано негативні впливи та виклики розвитку туристичної галузі на сучасному етапі, обґрунтовано основні складові забезпечення сталого розвитку туризму та їх поетапну реалізацію. Визначено роль лісового господарства Закарпаття в розвитку та підтриманні туристичної галузі та активнішого використання екосистемних, зокрема рекреаційних, послуг лісів.

Ключові слова: стратегія розвитку туризму, економічні вигоди, негативні наслідки та загрози туризму, екосистемні послуги лісів, принципи забезпечення сталого туризму.

Kovalyshyn V. R. Conceptual approaches to sustainable development of tourism in Ukraine: case of Transcarpathian region

The article discusses important issues related to ensuring sustainable tourism development in Transcarpathian region of Ukraine. The goals of sustainable development in Ukraine are defined at the legislative level, and their achievement is determined annually by state monitoring data. Transcarpathia is one of the most attractive tourist regions of Ukraine, and tourism is actively developing here. The latter has been gaining even more popularity as a key destination during the Covid-19 pandemic and the martial law in Ukraine, which relates to the restriction of opportunities for tourist travel abroad, as well as the temporary loss of access to other traditional tourist destinations in Ukraine, in particular the Black and the Azov Sea coasts. Both providers and users of tourism services show interest in sustainable development of the tourism industry. Sustainable tourism in the global dimension is a strategic concept for the development of the tourism industry in the coming years and decades. At the same time, in addition to substantial benefits, the growth of the tourist services market in Transcarpathia and the increase in the number of tourists cause certain negative impacts and pose a threat to the sustainable development of the region and the achievement of certain sustainable development goals. It is obvious that these potential negative impacts and threats should be considered in the regional strategy for tourism development in Transcarpathia, and the tourism industry itself should further develop based on the principles and approaches ensuring the sustainable development of the region. The article analyzes the negative impacts and challenges of tourism industry development at the current stage and suggests key elements of ensuring sustainable development of tourism and their gradual implementation. The most attractive tourist destinations are determined based on the amount of tourist tax paid to the budgets of individual territorial communities. Special attention is paid to the role of forestry in Transcarpathia in the development and support of the tourism industry and more active use of ecosystem services, particularly recreational ones provided by forests. The research on the implementation of sustainable tourism development in Transcarpathia aims to ensure general understanding and commitment to sustainable tourism approaches and demonstrate its significance in promoting economic and social growth of the region while minimizing negative social, cultural, and environmental impacts.

Keywords: tourism development strategy, economic benefits, negative consequences and threats of tourism, forest ecosystem services, principles of sustainable tourism.

Постановка проблеми. Закарпаття належить до регіонів, в яких чи не найбільша увага приділяється розвитку туризму. Цьому сприяють природні, соціальні та історико-культурні багатства краю. Туристична діяльність в області відчутно залежить від наявності та якості природних ресурсів і стану

навколишнього середовища, якими відома область. Від належної підтримки та їх покращення залежить майбутній розвиток туристичної галузі в регіоні.

Інтерес до екологізації туристичної діяльності проявляють як провайдери, так і користувачі туристичних послуг. Дедалі більшим попитом

користуються послуги з відпочинку на природі, споживання традиційних місцевих страв і напоїв, розміщення в закладах проживання, збудованих або відтворених у традиційному (наприклад гуцульському) стилі з використанням екологічно безпечних матеріалів (дерева, металу, скла) і альтернативних джерел енергії (зокрема власних сонячних панелей). Однак за такими показовими зовнішніми елементами «екологізації» часто приховано намагання слідувати сучасним трендам і залучити ще більшу кількість туристів, а не бажання принести елементи сталості в надання туристичних послуг. Ураховуючи чутливість до екологічної проблематики та залежність регіону від стану навколишнього середовища, у туристичній галузі Закарпаття набуло досить значного розповсюдження використання так званого грінвошингу, метою якого є забезпечити екологічну привабливість закладів розміщення та послуг, які надаються туристам, водночас нехтуючи реальними екологічними загрозами та наслідками діяльності.

Соціальною проблемою розвитку туризму в Закарпатті є те, що громади, прагнучи підкреслити свою сучасність перед приїжджими туристами, у повсякденному побуті нехтують своїми традиційними звичаями та цінностями. Такі звичаї дедалі більше практикують виключно з комерційною метою задля залучення більшої кількості туристів, але водночас зникають з традиційного та самобутнього побуту місцевих громад.

Зростання в області кількості приватних лікувально-оздоровчих закладів, які приваблюють чимало туристів, а також підприємств з видобутку та розливу води призводить до вичерпування запасів мінеральних вод, якими відома Закарпатська область [1]. Популярність джиппінгу, а також поїздок у гори на багі та квадроциклах як активних та екстремальних методів відпочинку негативно впливає на місцеві екосистеми та створює постійну загрозу підтриманню біорізноманіття регіону. Такі види відпочинку наразі законодавчо заборонені тільки в об'єктах природо-заповідного фонду.

Сталий розвиток туризму стає особливо актуальним у межах реалізації Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. У Закарпатській області розроблення інструментів сталого розвитку туризму відповідає вимогам прийнятого у 2017 р. Закону України «Про приєднання до Протоколу про сталий туризм до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат». Однак Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року практично не зачіпає питання обмеженості окремих туристичних ресурсів і суттєвої залежності туристичної індустрії від стану довкілля [1], а також не враховує потенційний негативний вплив туристичної галузі на соціально-культурну складову регіонального розвитку.

Аналіз останніх досліджень. Останніми роками, які припадають на періоди пандемії COVID-19 і війни на території України, питанням сталого розвитку вітчизняної туристичної галузі присвячено низку

наукових праць. Г. Машіка та ін. розглядали питання екологізації туристичної діяльності в Україні в умовах пандемії та розвиток туризму в умовах подолання її наслідків [2]. І. Крупенна та Я. Горбатюк досліджували роль провайдерів ринку туристичних послуг і формування їхніх маркетингових стратегій в умовах сталого розвитку туризму [3].

Н. Паньків і М. Скрипник розглядали екологічний туризм як пріоритетний напрям сталого туризму в Україні. Зокрема, вони вказують, що найближчими роками сталий еколого-зрівноважений туризм має стати не лише філософією, але й провідною управлінською стратегією розвитку туризму в Україні [4].

У роботі Н. Кудли досліджувалися питання участі місцевих органів самоврядування в розвитку туристичних послуг на прикладі Карпатського регіону України, де спостерігається їхня найбільша залученість у питання управління та розвитку місцевих громад [5].

За результатами проведеного аналізу В. Ковалишин і В. Холявка стверджують, що надмірні останнім часом антропогенне навантаження та потік туристів у Закарпатській області відчутно вплинули на здатність місцевих екосистем до самопідтримки та відновлення, що своєю чергою становить значні загрози для довкілля [1].

Водночас В. Ковалишин, досліджуючи туристичну привабливість лісів, які на території Закарпаття становлять трохи менше загальної площі області, зазначає, що використання екосистемних послуг лісів набуває дедалі більшого значення з огляду на такі фактори, викликані військовими діями в Україні, як загальне зниження добробуту населення, значна міграція населення в більш безпечні західні області (зокрема й Закарпатську), подальший перерозподіл туристичних і рекреаційних напрямків у бік внутрішнього туризму [6].

Метою статті є аналіз викликів, які постали перед туристичною галуззю Закарпаття, а також визначення передумов і базових підходів до сталого розвитку туризму в області.

Методи дослідження, які застосувалися під час підготовки статті: системний підхід (для обґрунтування необхідності сталого розвитку туризму в Закарпатті); індукції та дедукції (для аналізу впливу факторів на розвиток сталого туризму та його ролі у формуванні загальної стратегії туристичної діяльності); економіко-статистичний (для оцінювання економічної привабливості різних видів туризму для провайдерів туристичних послуг і вивчення запитів користувачів туристичних послуг); картографічний (для відображення територіальних особливостей розвитку сталого туризму); прогнозування (для формування авторських висновків і рекомендацій щодо запровадження сталого розвитку туризму).

Основні результати дослідження. Сталий туризм є стратегічною концепцією розвитку туристичної галузі на найближчі роки та десятиліття. Він згадується в підсумковому документі Ріо+20 Глобального порядку денного як сфера діяльності, що

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

вимагає дедалі більшої уваги та подальших дій. У ньому зазначається, що сталий туризм може зробити значний внесок у три виміри сталого розвитку завдяки його тісному зв'язку з іншими галузями економіки. Він, наприклад, може забезпечити достатню кількість робочих місць і можливості для розвитку інфраструктури та торгівлі [7].

Проблематика сталості останніми роками стала критично важливою, а сталість має бути розглянута в будь-якій життєздатній стратегії розвитку туризму. Туризм є одним з 10 секторів економіки, визначених у звіті ЮНЕП про зелену економіку, екологізація якого може сприяти підвищенню добробуту, створенню робочих місць і зменшенню бідності. Сталість у туризмі покликана сприяти зростанню вигід туристичної діяльності в довгостроковій перспективі, зберігаючи водночас збалансоване використання ресурсів. Сталість має підтримуватися як на глобальному, так і національному та місцевому рівні [8].

Аналіз цілей запровадження сталого розвитку в Україні у 2019-2021 рр. дав змогу зробити висновок, що для більшості з них характерна незадовільна динаміка, а стосовно досягнення окремих з них – навіть відчутний регрес. Сталий розвиток міст і громад залишається одним з небагатьох напрямів, які демонструють позитивну динаміку в Україні. За даними Державного комітету статистики, індикаторами, що мають позитиву динаміку, в Україні є такі: частка регіонів, які затвердили та впроваджують регіональні стратегії розвитку та плани заходів з їх реалізації, розроблені за участю громадськості; кількість об'єктів культурної та природної спадщини, які внесені до державної стратегії їх збереження;

кількість пам'яток національного значення, внесених до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. Безумовно, ці індикатори відіграють важливу роль з позиції подальшого розвитку туризму [9].

Водночас на 2021 р. потребували активізації такі показники, як загальна площа територій та об'єктів природно-заповідного фонду, зокрема в гірських регіонах, а також частка природно-заповідного фонду в гірських регіонах у загальній площі території країни [9].

Ці індикатори свідчать про можливості розвитку екологічного та інших видів туризму і в Україні, і в Закарпатській області. Хоча потрібно зазначити, що загальна площа об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного та місцевого значення в Закарпатській області є однією з найбільших в Україні, на початок 2021 р. вона становила 193 319,17 га, або 15,16% її території [10].

Туризм є однією з найбільш важливих сфер діяльності та розвитку Закарпаття, який згадується в Регіональній стратегії розвитку Закарпатської області на період 2021-2027 років. Зокрема, у ній зазначено, що сфера обслуговування займає значну частку у структурі валової доданої вартості, а розвиток туризму в області вимагає вирішення низки конкретних завдань [11].

Аналіз привабливості туристичних дестинацій і ресурсів області дав змогу виявити головні з них. За даними Управління туризму та курортів Закарпатської ОВА, за три квартали 2023 р. до місцевих бюджетів Закарпатської області надійшло 14 883 800 грн туристичного збору, що на 3,9% перевищує показник за аналогічний період 2022 р. [12]. Суми найбільших надходжень у розрізі територіальних громад представлені на рис. 1.

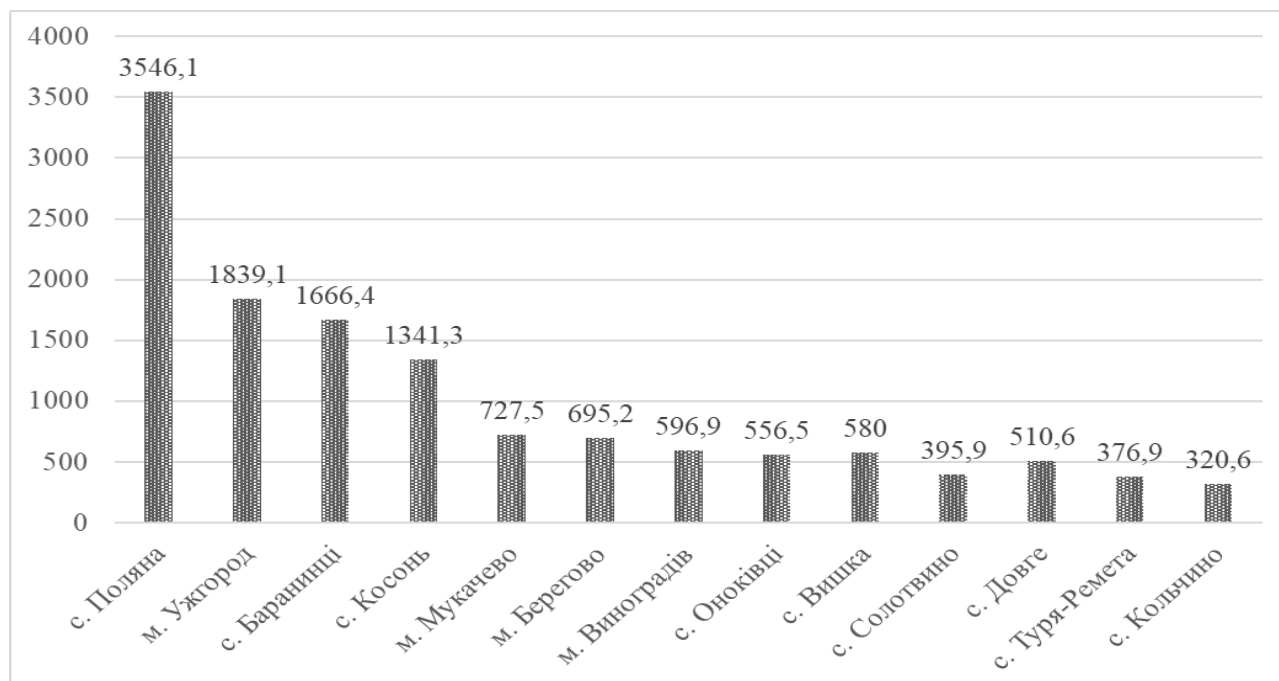

Рис. 1. Суми надходжень у розрізі окремих територіальних громад Закарпатської області за три квартали 2023 р., тис. грн

Джерело: побудовано автором на основі даних [12].

Результати аналізу розмірів надходжень дають змогу зробити висновки, що найбільшою популярністю серед туристичних напрямків і місць Закарпаття користувалися с. Поляна та кілька довколишніх сіл цієї територіальної громади в Мукачівському районі, які є відомою курортною дестинацією Закарпаття, пов'язаною з ресурсами мінеральних вод і лікувальним туризмом, а також м. Берегово та с. Косонь, які добре відомі своїми термальними водами та бальнеологічними курортами. Водночас, наприклад, осередки гірського та спортивного туризму, які розташовані на землях територіальних громад сіл Тур'я-Ремета (основна туристична дестинація – полонина Руна та гірськолижний курорт) та Вишка (основна туристична дестинація – гора Красія та гірськолижні курорти на її схилах), користувалися значно меншим попитом серед організованих туристів, які відвідують область. Хоча потрібно врахувати, що основна частка надходжень туристичного збору цих територіальних громад припадає на зимовий гірськолижний сезон.

Відрахування до територіальних громад Рахівського та інших гірських адміністративних районів області, в яких також розвинений гірський та спортивний туризм та активні методи відпочинку, становили ще менше значення за кількістю організованих туристів, які відвідують ці райони, та показником надходження туристичного збору. Частково такий стан справ можна пояснити недостатнім розвитком і меншою кількістю об'єктів розміщення в цих районах, куди прибувають та де офіційно проживають організовані туристи. Однак можна зробити загальний висновок, що найбільшим попитом у Закарпатті у 2023 р. користувалися курортні місця, пов'язані з відпочинком біля води та лікувальним туризмом. Збільшення потоку внутрішніх туристів у ці райони Закарпаття також пов'язано з фактичною відсутністю доступу туристів у 2022-2023 рр. до традиційних літніх місць відпочинку на узбережжі Азовського та Чорного морів та обмеженням можливості туристичних подорожей за кордон.

Зауважимо, дослідження в аспекті сталого розвитку туризму в Закарпатті полягає в тому, щоб забезпечити чітке розуміння підходів сталого туризму та прихильність до них і продемонструвати, що він є засобом сприяння економічному та соціальному зростанню регіону, мінімізуючи водночас негативні соціальні, культурні та екологічні наслідки.

Ці наслідки можна умовно розділити на прямі та непрямі, однак вони тісно пов'язані між собою. До прямих наслідків зростання потоку туристів в області можна віднести нанесення шкоди навколишньому середовищу внаслідок здійснення туристичної діяльності, знищення дикої природи, вичерпання та забруднення водних ресурсів тощо.

Непрямими наслідками є збільшення видобутку природних ресурсів з метою постачання продуктів харчування задля забезпечення функціонування туристичної галузі, значні обсяги відходів, які

продукуються туристами, та незадовільне поводження з ними. У глобальному масштабі непрямими негативними впливами туристичної діяльності також є забруднення повітря внаслідок збільшення кількості авіаподорожей, використання іншого транспорту для забезпечення доїзду до туристичних дестинацій, виробництво продуктів харчування та сувенірів для туристів з унікальних місцевих матеріалів.

Негативні впливи, які спричинює туристична діяльність, у більшості випадків пов'язані із шкідливим впливом на соціальну та культурну складові, а також на природне середовище в місці туристичного призначення. Зі збільшенням чисельності населення зростає рівень впливів, а ресурси стають нестабільними та вичерпаними, тому пропускна спроможність для туристів у місцях призначення може зменшуватися.

За результатами проведеного аналізу можемо виділити такі загрози та негативні впливи розвитку туристичної діяльності в Закарпатті:

- витіснення місцевого малого та середнього туристичного бізнесу великими інвесторами з інших регіонів України та з-за кордону. Наприклад, уже зараз спостерігається релокація великих туристичних інфраструктурних об'єктів (закладів розміщення та харчування), переважно з південних і східних областей, у Закарпаття, що створює значну конкуренцію місцевому бізнесу;
- великі інвестори туристичної галузі часто наймають на роботу сезонних працівників-нерезидентів, оскільки вони можуть працювати більше часу та / або за нижчу заробітну плату, що може спричинювати нерівномірний розподіл доходів і відтік грошових коштів за межі регіону;
- розвиток туристичної галузі може відчутно підвищити вартість землі та нерухомості поблизу популярних туристичних дестинацій, зокрема в межах Полянської територіальної громади, відомих гірськолижних курортів Закарпаття, фактично витісняючи місцевих жителів і збільшуючи туристичні витрати;
- загальна вартість життя в популярних туристичних дестинаціях зростає з огляду на зростання орендної плати, вартості продуктів харчування і місцевих транспортних послуг;
- часом спостерігаються значні відмінності в соціальних і моральних цінностях між місцевими жителями, що приймають, і відвідувачами;
- можливі конфлікти між групами місцевого населення за ринки туристичних послуг.

Розвиток туризму також може спричинити зростання злочинної діяльності, оскільки збільшується кількість тих, хто бажає незаконно збагатитися завдяки туристам. Рівень злочинності, як правило, зростає зі збільшенням кількості туристів.

У табл. 1 представлено складові впровадження сталого розвитку туризму в Закарпатті.

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

Поетапний аналіз цих елементів має передбачати:

- оцінювання та аналіз поточної ситуації в межах кожного з елементів;
- оцінювання можливостей і навичок, які вимагаються від усіх стейкхолдерів, залучених до розвитку туризму в області;
- аналіз можливостей і потенційних викликів, які стоять перед цими стейкхолдерами;
- аналіз потреб і визначення найбільш ефективного виду втручання держави та місцевих органів влади.
- З огляду на ключові елементи можна сформулювати три групи принципів і підходів до

сталого розвитку туризму в Закарпатті.

- *Екологічні* – збереження біорізноманіття та підтримання місцевих екосистем. Зокрема, ідеться про лісові екосистеми (ними славиться Закарпаття), які дуже приваблюють туристів з інших областей України та з-за кордону. Також сюди відносимо відповідальне використання природних ресурсів, передусім тих, від яких дуже залежить туристична індустрія Закарпаття, зокрема ресурси поверхневих вод і ресурси мінеральної води. Забезпечення ефективного екологічного моніторингу та контролю.

Таблиця 1

Ключові елементи забезпечення сталого розвитку туризму в Закарпатті

Елемент	Реалізація на регіональному рівні
1. Регіональна політика та управління у сфері туризму	Підтримання сталого розвитку туризму державними органами влади; активне залучення органів місцевого самоврядування та інших стейкхолдерів до планування та організації туристичної діяльності
2. Інвестиції та конкуренція на ринку туристичних послуг	Залучення внутрішніх та іноземних інвестицій у будівництво та облаштування закладів розміщення та харчування, інших об'єктів інфраструктури. Водночас важливим є справедливий розподіл ринку туристичних послуг з метою збереження місцевого малого та середнього бізнесу, залученого до надання цих послуг
3. Зайнятість місцевого населення та розвиток туристичного потенціалу	Активне залучення місцевого населення у сфері туризму як до безпосереднього надання туристичних послуг, так і забезпечення супутніх товарів і послуг
4. Подолання бідності та соціальна інтеграція	Справедлива оплата праці та розподіл доходів; забезпечення гендерної рівності
5. Збереження природного та культурного середовища	Збереження місцевих екосистем і біорізноманіття; охорона та раціональне використання водних та інших природних ресурсів області; підтримання місцевих самобутніх звичаїв і традицій, збереження історико-культурних і духовних пам'яток

Джерело: побудовано автором на основі проведеного дослідження.

Соціальні – збереження культурної та духовної самобутньої ідентичності краю, а також активне працевлаштування місцевого населення в туристичній галузі. У Закарпатті проживають представники багатьох національностей та етнографічних груп українців, зокрема гуцули та бойки, які славляться своїми культурними та духовними надбаннями. Залучення місцевого населення в туристичну галузь та його навчання сприятиме частковому вирішенню проблеми працевлаштування, оскільки Закарпаття належить до областей з дефіцитом добре оплачуваних робочих місць, звідки населення упродовж багатьох років традиційно виїжджало в пошуках роботи до інших регіонів України та інших країн.

Економічні – розвиток екосистемних послуг і відхід від господарювання на засадах споживацького ставлення до ресурсів. Насамперед це стосується лісозаготівель і розвитку туристично-рекреаційного потенціалу лісів Закарпаття. Ефективне використання місцевих трудових ресурсів і залучення їх до надання супутніх послуг, зокрема транспортних перевезень туристів і реалізації недревної продукції лісу, харчових продуктів, сувенірів і виробів народних майстрів тощо. Забезпечення сталості в інших секторах економіки, від яких певною мірою залежить туристична галузь. Це, зокрема, стосується лісового

господарства, яке відчутно впливає на туристичну діяльність, а також сільського господарства, яке значною мірою забезпечує локальними продуктами туристичні заклади розміщення та харчування.

Висновки. Сталий туризм у глобальному та національному вимірі має стати стратегічною концепцією розвитку туристичної галузі на найближчі роки та десятиліття. Зацікавленість у сталому розвитку туристичної галузі повинні проявляти всі безпосередньо залучені стейкхолдери. Проведене дослідження щодо впровадження сталого розвитку туризму в Закарпатті обґрунтовує необхідність забезпечення сталого розвитку туризму та має на меті продемонструвати, що він є засобом сприяння економічному та соціальному зростанню регіону та водночас мінімізує негативні соціальні, культурні та екологічні наслідки.

Розвиток туристичної галузі Закарпаття, окрім очевидних переваг, несе певні загрози й негативні впливи, які обґрунтовані в статті. Беручи їх до уваги, можна стверджувати, що першочерговими завданнями, які належить урахувати під час планування стратегії розвитку області, мають стати екологічні та соціальні імперативи, які передбачають збереження гірських екосистем області та регуляцію доступу до них; розвиток екологічних маршрутів і

стежок, а також упровадження ефективних методів і засобів мінімізації відходів, належний контроль і координацію туристичних потоків.

Закарпаття також володіє значними обсягами лісових ресурсів, лісове господарство відчутно впливає на туристичний потенціал області, особливо щодо забезпечення екологічного, активного та лікувально-оздоровчого туризму. У системі DMFR, яка описує всі корисні ресурси та послуги лісу, важлива роль відводиться рекреаційним компонентам лісу. Рекреація також є одним з важливих напрямів розвитку екосистемних послуг, зокрема їхньої нематеріальної складової. Розвиток рекреаційних послуг лісів є одним із завдань, які стоять перед лісовим господарством області у XXI столітті, що також добре поєднується з концепцією сталого розвитку лісового господарства.

Список використаних джерел

1. Ковалишин В. Р., Холявка В. З. Передумови запровадження сталого туризму на прикладі Закарпатської області. *Економіко-соціальні відносини в галузі фізичної культури та сфері обслуговування: тези доп. V Міжнар. наук. практ. конф. (27-28 квітня 2023 року, м. Львів)*. Львів: ЛДУФК ім. Івана Боберського, 2023. С. 277-279.

2. Машіка Г. В., Пологовська Ю. Ю., Бикова М. Д. Сучасні тенденції розвитку екологічного туризму в Україні в умовах пандемії COVID-19. *Екологічні науки*. 2021. № 2(35). С. 146-152. DOI: <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2021.eco.2-35.26>

3. Крупенна І., Горбатюк Я. Вплив концепції сталого розвитку туризму на формування маркетингових стратегій туристичних компаній. *Вісник Хмельницького національного університету: Економічні науки*. 2022. № 2. С. 203-209. DOI: [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2\(2\)-32](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2(2)-32)

4. Паньків Н., Скрипник М. Екологічний туризм як пріоритетний напрямок сталого розвитку туризму в Україні: виклики сьогодення. *Вісник Хмельницького національного університету: Економічні науки*. 2022. № 4. С. 229-240. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-308-4-36>

5. Кудла Н. Є. Активність органів місцевого самоврядування у розвитку туристичних послуг сільської місцевості Карпатського регіону. *Перспективи розвитку сільського та екологічного туризму в Україні: монографія / ред. М. Шершун*. Рівне, 2016. С. 152-164.

6. Ковалишин В. Р. Аналіз реформи лісового господарства України в контексті зміцнення екологічно безпечної економіки держави. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 4(18). С. 275-287. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-4\(18\)](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-4(18))

7. Spenceley A. (Ed.). *Handbook for Sustainable Tourism Practitioners*. 2021. 552 p. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781839100895>

8. Олійник Я. Б., Шищенко П. Г., Любіцева О. О. та ін. Стратегія сталого розвитку туризму в Україні: географічний підхід. *Географія в інформаційному суспільстві: зб. наук. праць*. К.: Обрії, 2008. Т. 1. С. 191-199.

9. Оцінка прогресу досягнення ЦСР в Україні (за методологією Економічної та соціальної Комісії ООН для Азії та Тихого океану (UNESCAP)). *Державний комітет статистики України: сайт*. 2021. URL: https://ukrstat.gov.ua/csr_prezent/2.htm

10. Аналіз площ природно-заповідного фонду України в розрізі адміністративно-територіальних одиниць за 2020 рік: інформаційно-аналітичні матеріали. *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України: сайт*. 2021. URL: <https://wownature.in.ua/wp-content/uploads/2021/05/Dovidka-PZF-2020-V3.0-.pdf>

11. Регіональна Стратегія розвитку Закарпатської області на період 2021-2027 років. *Закарпатська обласна державна адміністрація: сайт*. 2020. URL: <https://carpathia.gov.ua/storage/app/sites/21/Economics/201001-1840p.pdf>

12. За три квартали 2023 року до бюджетів Закарпаття сплачено понад 14 млн грн туристичного збору. *Управління туризму та курортів Закарпатської обласної державної адміністрації: сайт*. 2023. URL: <https://zaktour.gov.ua/за-три-квартали-2023-року-до-бюджетів-зака>

References

1. Kovalyshyn, V. R., & Kholyavka, V. Z. (2023). Peredumovy zaprovadzhennya staloho turyzmu na prykladi Zakarpats'koyi oblasti [Prerequisites for the introduction of sustainable tourism on the example of Zakarpattia oblast]. In *Ekonomiko-sotsial'ni vidnosyny v haluzi fizychnoyi kul'tury ta sfery obsluhovuvannya [Economic and social relations in the field of physical culture and the field of service]*: Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference (April 27-28, 2023, Lviv). (pp. 277-279). Lviv: Ivan Bobersky Lviv State University of Physical Culture. [in Ukrainian].

2. Mashika, H. V., Polohovska, Yu.Yu., & Bykova, M. D. (2021). Suchasni tendentsiyi rozvytku ekolohichnoho turyzmu v Ukrayini v umovakh pandemiyi COVID-19 [Current trends in the development of ecological tourism in Ukraine in the condition of the COVID-19 pandemic]. *Ekolohichni nauky – Environmental sciences*, 2(35), 146-152. DOI: <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2021.eco.2-35.26> [in Ukrainian]

3. Krupenna, I., & Horbatiuk, Ya. (2022). Vplyv kontseptsiyi staloho rozvytku turyzmu na formuvannya marketynhovykh stratehiy turystychnykh kompaniy [Influence of the concept of sustainable development of tourism on the formation of marketing strategies of tourism companies]. *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu: Ekonomichni nauky – Bulletin of the Khmelnytskyi National University: Economic sciences*, 2, 203-209. DOI: [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2\(2\)-32](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2(2)-32) [in Ukrainian]

4. Pankiv, N., & Skrypyk, M. (2022). Ekolohichnyy turyzm yak prorytetnyy napryamok staloho rozvytku turyzmu v Ukrayini: vyklyky s'ohodennya [Ecological tourism as a priority area of sustainable tourism development in Ukraine: current challenges]. *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu: Ekonomichni nauky – Bulletin of the*

Khmelnytskyi National University: Economic sciences, 4, 229-240. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-308-4-36> [in Ukrainian].

5. Kudla, N. Ye. (2016). Aktyvnist' orhaniv mistsevoho samovryaduvannya u rozvytku turystychnykh posluh sil's'koyi mistsevosti Karpats'koho rehionu [Activity of local self-government bodies in the development of tourist services in the countryside of the Carpathian region]. In *Perspektyvy rozvytku sil's'koho ta ekolohichnoho turyzmu v Ukrayini [Prospects for the development of rural and ecological tourism in Ukraine]* (pp. 152-164). Rivne. [in Ukrainian].

6. Kovalyshyn, V. R. (2023). Analiz reformy lisovoho hospodarstva Ukrayiny v konteksti zmitsnennya ekolohichno bezpechnoyi ekonomiky derzhavy [Analysis of forest management reform of Ukraine in the context of strengthening environmentally safe economics of the state]. *Naukovi innovatsiyi ta peredovi tekhnolohiyi – Scientific innovations and advanced technologies*, 4(18), 275-287. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-4\(18\)](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-4(18)) [in Ukrainian].

7. Spenceley, A. (Ed.) (2021). *Handbook for Sustainable Tourism Practitioners*. DOI: <https://doi.org/10.4337/9781839100895>

8. Oliynyk, Ya. B., Shyshchenko, P. H., & Lyubitseva, O. O., et al. (2008). Stratehiya staloho rozvytku turyzmu v Ukrayini: heohrafichnyy pidkhid [Strategy of sustainable development of tourism in Ukraine: a geographical approach]. In *Heohrafiya v informatsynomu suspil'stvi [Geography in the information society]*: Vol. 1 (pp. 191-199). K.: Horizons. [in Ukrainian].

9. Otsinka prohresu dosyahnennya TSSR v Ukrayini (za metodolohiyeyu Ekonomichnoyi ta

sotsial'noyi Komisiyi OON dlya Aziyi ta Tykhoho okeanu (UNESCAP)) [Evaluation of the progress of achieving the SDGs in Ukraine (according to the methodology of the United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (UNESCAP))] (2021). *State Statistics Committee of Ukraine: Website*: Retrieved from https://ukrstat.gov.ua/csr_prezent/2.htm [in Ukrainian].

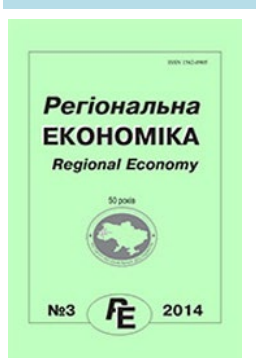
10. Analiz ploshch pryrodno-zapovidnoho fondu Ukrayiny v rozrizi administratyvno-terytorial'nykh odynyts' za 2020 rik [Analysis of the areas of the nature reserve fund of Ukraine by administrative-territorial units for 2020]: Information and analytical materials (2021). *Ministry of Environmental Protection and Natural Resources of Ukraine: Website*. Retrieved from <https://wownature.in.ua/wp-content/uploads/2021/05/Dovidka-PZF-2020-V3.0-.pdf> [in Ukrainian].

11. Rehional'na Stratehiya rozvytku Zakarpats'koyi oblasti na period 2021-2027 rokiv [Regional Development Strategy of the Transcarpathian Region for the period 2021-2027] (2020). *Transcarpathian Regional State Administration: Website*. Retrieved from https://carpathia.gov.ua/storage/app/sites/21/Economics/2_01001-1840p.pdf [in Ukrainian].

12. Za try kvartaly 2023 roku do byudzhetyv Zakarpattya splacheno ponad 14 mln hrn turystychnoho zboru [For the three quarters of 2023, more than UAH 14 million of tourist tax was paid to the budgets of Transcarpathia] (2023). *Department of Tourism and Resorts of the Transcarpathian Regional State Administration: Website*. Retrieved from <https://zaktour.gov.ua/za-try-kvartaly-2023-roku-do-byudzhetyv-zaka> [in Ukrainian].

Надійшло 21.08.2023 р.

Науково-практичний журнал «РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА»

Науково-практичний журнал «Регіональна економіка» – це фахове науково-практичне видання, у якому висвітлюються такі теоретичні та прикладні питання: формування і реалізація державної регіональної політики в Україні, проблеми соціально-економічного життя регіонів, їх територіального розвитку, природокористування та екологічної безпеки, соціальної політики, транскордонного співробітництва, розвитку сільських територій, інвестиційно-інноваційної політики, фінансів і банківської справи.

Журнал «Регіональна економіка» включений до Переліку наукових фахових видань України (Наказ МОН України від 7.10.2015 р. №1021).

Журнал включено до міжнародної наукометричної бази **Index Copernicus**, Польща – з 2012 року.

Сайт журналу: www.re.gov.ua